Съвет на
Европейския съюз

Брюксел, 20 ноември 2026 г.
(OR. en)

16209/26

SOC 782
ANTIDISCRIM 116
GENDER 179
JAI 1473
FREMP 363
COHOM 147
EDUC 470

ПРИДРУЖИТЕЛНО ПИСМО

От:	Генералния секретар на Европейската комисия, подписано от г-жа Martine DEPREZ, директор
Дата на получаване:	3 ноември 2026 г.
До:	Г-жа Thérèse BLANCHET, генерален секретар на Съвета на Европейския съюз
№ док. Ком.:	COM(2026) 602 final
Относно:	ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА, ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ И КОМИТЕТА НА РЕГИОНИТЕ относно постигнатия напредък по изпълнението на националните стратегически рами за ромите в контекста на Стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите и на Препоръката на Съвета относно равенството, приобщаването и участието на ромите

Приложено се изпраща на делегациите документ COM(2026) 602 final.

Приложение: COM(2026) 602 final

ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 3.11.2026 г.
COM(2026) 602 final

ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА, ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ И КОМИТЕТА НА РЕГИОНИТЕ

относно постигнатия напредък по изпълнението на националните стратегически рами за ромите в контекста на Стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите и на Препоръката на Съвета относно равенството, приобщаването и участието на ромите

{SWD(2026) 330 final}

Съдържание

ВЪВЕДЕНИЕ 1
I. ПАРТНЬОРСТВА И ИНСТИТУЦИОНАЛЕН КАПАЦИТЕТ 3
II. ЦЕЛИ НА ЕС 5
II.I Противодействие и предотвратяване на антиромските нагласи и дискриминацията 5
II.II Намаляване на бедността и социалното изключване 8
II.III Насърчаване на участието чрез овластяване, сътрудничество и доверие 11
II.IV Увеличаване на ефективния равен достъп до качествена приобщаваща общообразователна система 13
II.V Увеличаване на ефективния равен достъп до качествена и устойчива заетост 15
II.VI Подобряване на здравето на ромите и повишаване на ефективния достъп до качествени здравни и социални услуги 18
II.VII Увеличаване на ефективния равен достъп до подходящо, несегрегирано жилищно настаняване и основни услуги 20
III. РОМИТЕ В РЕГИОНИТЕ, ОБХВАНАТИ ОТ ПРОЦЕСА НА РАЗШИРЯВАНЕ 23
IV. ДЕЙСТВИЯ НА РАВНИЩЕТО НА ЕС 24
ЗАКЛЮЧЕНИЕ 30

ВЪВЕДЕНИЕ

Европейският съюз (ЕС) се основава на принципа, че всички негови граждани следва да могат да участват пълноценно в обществото. Равенството, приобщаването и зачитането на основните права са основни ценности на ЕС, от които се ръководят законодателството, политиките и действията на ЕС. Тези ценности са от съществено значение за социалното сближаване, икономическата устойчивост и дългосрочната конкурентоспособност. В този контекст и в съответствие със своята програма за Съюз на равенство Комисията превърна недискриминацията и приобщаването в ключов приоритет. Насърчаването на равенството, приобщаването и участието на ромите е неразделна част от този ангажимент и спомага за прилагането на правата и принципите, залегнали в Договорите и в Хартата на основните права.

Ромите[1] са най-голямото етническо малцинство в Европа, като наброяват приблизително 10—12 милиона души на целия континент, от които повече от 6 милиона живеят в ЕС[2]. С присъединяването на държавите от Западните Балкани се очаква този брой да нарасне значително. Въпреки продължаващите усилия на национално равнище и на равнището на ЕС, много роми продължават да се сблъскват с дискриминация, антиромски нагласи и социално-икономическо изключване. С цел да се преодолеят тези трайни неравенства на 7 октомври 2020 г. беше приета Стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите за периода 2020—2030 г. С нея се въвеждат седем цели на равнището на ЕС[3] и за първи път се предлагат водещи количествени цели на ЕС за 2030 г. Със стратегията се насърчава „общ, но диференциран подход“, при който всички държави членки работят за постигане на споделени цели на равнището на ЕС и изпълнение на минимални ангажименти, като същевременно адаптират мерките си към националните обстоятелства и числеността на ромското си население. От държавите членки със значителен дял на ромското население се очаква да приемат по-амбициозни ангажименти. Рамката беше подсилена от препоръката на Съвета от 12 март 2021 г., с която държавите членки се ангажират да приемат и прилагат своите национални стратегически рамки за ромите (НСРР). Прилагането на тези инструменти на ЕС се подпомага от националните звена за контакт по въпросите на ромите (НЗКВР), финансирането от ЕС, механизмите за мониторинг и взаимното обучение, които заедно

[1] Понятието „роми“ се използва като общ термин за обозначаване на редица различни хора с ромски произход като: роми, синти, кале, цигани, романичели и бояши/рудари. То обхваща също така групи като ашкали, гюпти, йениш, дом, лом, ром и абдал, както и странстващите общности, в това число пътуващи общности и групите, обозначени с административния термин *Gens du voyage* („пътуващи хора“), както и хората, които се самоопределят като цигани, „tsiganes“ или „tziganes“, без да се отричат специфичните характеристики на тези групи.

[2] Съвет на Европа, Комисар по правата на човека (2025 г.), The Unheard 12 Million – Council of Europe Commissioner issues urgent wake-up call to act for Roma and Traveller rights („12-те милиона, чийто глас не бе чут — Комисарят на Съвета на Европа отправя спешен предупредителен сигнал за предприемане на действия за правата на ромските и пътуващите общности“), 1 октомври 2025 г.

[3] i) противодействие и предотвратяване на антиромските нагласи и дискриминацията; ii) намаляване на бедността и социалното изключване за преодоляване на социално-икономическите различия между ромите и общото население; iii) насърчаване на участието чрез овластяване, сътрудничество и доверие; iv) увеличаване на ефективния равен достъп до качествена приобщаваща общообразователна система; v) увеличаване на ефективния равен достъп до качествена и устойчива заетост; vi) подобряване на здравето на ромите и повишаване на ефективния достъп до качествени здравни и социални услуги; и vii) увеличаване на ефективния равен достъп до подходящо, несегрегирано жилищно настаняване и основни услуги.

осигуряват споделена рамка за действие, отчетност и координация, като превръщат общите цели в колективен европейски ангажимент.

Като част от двугодишния цикъл на мониторинг на стратегическата рамка на ЕС за ромите, всички държави членки[4] представят на Европейската комисия доклади за постигнатия напредък по своите НСРР. Въз основа на това Комисията публикува консолидирана оценка на постигнатия напредък в целия ЕС. В настоящия трети доклад на Комисията за изпълнението са обхванати промените в периода от 1 юни 2023 г. до 31 март 2025 г.[5]

Освен на националните доклади, тази оценка се основава и на две допълнителни източника на доказателства. Първо, проучването по въпросите на ромите за 2024 г., проведено от Агенцията на ЕС за основните права, в което се предоставят съпоставими данни относно положението на ромите[6]. Второ, приносите от ромски и проромски организации на гражданското общество и други заинтересовани страни (наричани по-нататък „заинтересованите страни“), които са събрани чрез три ключови инициативи: инициативата за граждански мониторинг на ромите (RCM), специален диалог относно изпълнението с комисар Лабиб и покана за представяне на данни. Тези приноси предоставят ценна информация относно предизвикателствата, пред които са изправени заинтересованите страни при изпълнението на стратегическата рамка на ЕС за ромите, и относно начините за подобряване на нейното прилагане.

Държавите членки предприеха мерки за укрепване на управлението и мониторинга, за борба с антиромските нагласи и дискриминацията и за подобряване на достъпа на ромите до образование, заетост, здравеопазване и жилищно настаняване, включително чрез финансирани от ЕС инициативи. Констатациите от проучването сред ромите от 2024 г. показват подобрения от 2016 г. насам, включително намаляване на тежките материални лишения и на дела на младите роми, незаети с работа, учене или обучение (NEET), увеличаване на дела на ромите, които работят срещу заплащане, увеличаване на участието в образованието и грижите в ранна детска възраст и подобряване на жилищните условия. Въпреки това напредъкът остава неравномерен в отделните държави членки и области на политиката, като продължават да са налице значителни предизвикателства по отношение на превръщането на ангажиментите в тази област на политиката в осезаеми подобрения за ромите.

В настоящия доклад се прави оценка на изпълнението на националните стратегически рамки за ромите и на напредъка към постигането на общите и конкретните цели, определени в стратегическата рамка на ЕС за ромите. Той обхваща и развитието в региона, обхванат от процеса на разширяване, и съответните действия на равнището на ЕС. Докладът е допълнен от работен документ на службите на Комисията, съдържащ информационни документи по държави, изготвени от Комисията, и преглед на националните количествени цели и докладвания напредък, изготвен от Агенцията на ЕС за основните права (вж. приложението).

[4] С изключение на Малта.
[5] Мерките, приложени след периода на докладване, се включват в настоящия доклад само ако НЗКВР ги декларират пред Комисията.
[6] Проучването обхваща 10 държави членки (BG, CZ, FR, EL, HU, IE, IT, PT, RO, ES) и три държави кандидатки (AL, MK, RS).

I. ПАРТНЬОРСТВА И ИНСТИТУЦИОНАЛЕН КАПАЦИТЕТ

Ефективното управление е от съществено значение за изпълнението на НСРР. Макар че всички държави членки са създали управленски структури, съсредоточени около НЗКВР, все още са налице значителни разлики по отношение на институционалния капацитет, координацията, участието на заинтересованите страни и изпълнението на местно равнище. Тези договорености трябва да бъдат засилени с цел превръщането на националните стратегии в ефективни действия. В този контекст заинтересованите страни подчертаха постоянните предизвикателства при превръщането на НСРР в ефективни действия на местно равнище, по-специално: разпокъсано управление, ограничен капацитет на общините и политическа чувствителност, засягащи приоритизирането и изпълнението на мерките за приобщаване на ромите. Това подчертава необходимостта от по-силна подкрепа чрез изграждане на капацитет и техническа помощ.

Основни постижения

Всички докладващи държави членки са определили НЗКВР, отговарящи за координирането на изпълнението на своите НСРР. В няколко държави са предприети стъпки за укрепване функционирането на НЗКВР чрез увеличаване на броя на служителите, подобряване на институционалните договорености или осигуряване на повече бюджетни ресурси[7]. В няколко случая НЗКВР участват пряко в механизмите за мониторинг и координация на програмите[8]. Това спомага за по-доброто интегриране на приоритетите за приобщаване на ромите в по-широките социални политики и политиките на сближаване. Например в Словакия НЗКВР е пълноправен член на мониторинговия комитет за програмата „Словакия 2021—2027 г.“ — програма в областта на политиката на сближаване, съфинансирана от Европейския социален фонд плюс (ЕСФ+) и Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР), и координира специална комисия за маргинализираните ромски общности. Кипър създаде мониторингов комитет за своята НСРР, който обединява министерства и представители на ромите с цел укрепване на координацията и участието в процеса на изготвяне на политики.

Прилагането на мерките за приобщаване на ромите зависи също и от сътрудничеството с регионалните и местните органи. Общините играят важна роля при прилагането на мерки в ключови области като образованието, жилищното настаняване и социалните услуги. Гърция например е приложила рамка, съгласно която 85 общини вече са представили местни планове за действие за приобщаване на ромите с цел да се осигури съответствие с националните приоритети.

Общо 20 държави членки[9] редовно наблюдават изпълнението на своите НСРР и са определили поне една количествена или качествена цел. Окуражаващо е, че почти всички държави със значително ромско население са определили количествени цели и показатели за поне пет от целите. Чехия, Словакия и Испания са разработили стабилни рамки за мониторинг, съгласувани с показателите на стратегическата рамка на ЕС за ромите, докато рамката на България е по-ограничена, но като цяло е приведена в съответствие с тези показатели. Рамките за мониторинг в останалите държави членки

[7] BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, HU, HR, IE, IT, LT, LV, RO, SI, SK.
[8] BG, CZ, EL, ES, FR, HR, HU, LV, IT, RO, SK.
[9] BE, BG, CY, CZ, EE, EL, ES, FI, HR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, RO, SE, SI, SK.

със значително ромско население са на различни етапи на развитие, като към момента на докладване все още предстои определянето или допълването на някои стойности на показателите или целите (вж. допълнението), което се отразява на оценката на напредъка по отношение на националните цели.

В случаите, в които са определени национални цели по линия на националните стратегически рамки за ромите (целевите години се различават), наличната информация показва различен напредък по отношение на тяхното постигане: България докладва, че е постигнала целите си за 2030 г. в областта на участието в предучилищно образование и завършването на гимназиално образование, както и известен напредък в други области; Словакия е на път да постигне целите си по отношение на ромите за 2030 г. в областта на жилищното настаняване и участието; Испания е постигнала някои от целите си за 2026 г., свързани с борбата с антиромските нагласи, но изостава в други области, особено в образованието; Чехия отбелязва ограничен или никакъв напредък по отношение на постигането на националните си цели за 2030 г. Предоставената от Унгария, Гърция и Румъния информация не позволява да се направи оценка на напредъка по отношение на техните национални цели (2030 г. за Унгария и Гърция и 2027 г. за Румъния; вж. допълнението). Анализът на Агенцията на ЕС за основните права показва подобрения по отношение на 10 от 16-те показателя от 2016 г. насам. Напредъкът обаче продължава да бъде недостатъчен за постигане на повечето от общите и конкретните цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите до 2030 г., докато целта в областта на заетостта понастоящем върви по план.

Оценка и оставащи предизвикателства

Държавите членки продължиха да укрепват управленските структури, които подпомагат приобщаването на ромите. Осигуряването на достатъчен институционален капацитет и ресурси за НЗКВР остава от съществено значение за ефективната междусекторна координация. Приобщаването на ромите все повече се интегрира в общите политики, но в тях често липсват специфични за ромите гаранции и мерки за осведомяване, които да гарантират, че ромите могат да се възползват от тях и да имат достъп до тях.

Слабата координация между националните и местните органи продължава да бъде основна пречка, като затруднява превръщането на националните стратегии в ефективни действия на местно равнище. В децентрализираните системи прилагането често остава въпрос на преценка, като общините избягват въвеждането на мерки, възприемани като политически чувствителни — например премахване на сегрегацията — и предпочитат краткосрочни мерки, които не пораждат сериозни конфликти.

Постигането на съгласувани резултати изисква по-надеждни правила за управление, включително по-ясни отговорности, ефективен мониторинг и повишена отчетност. Стимулирането на координацията и административния капацитет, особено чрез целенасочено изграждане на капацитет и подходящи стимули на общинско равнище, може да подобри изпълнението на мерките за приобщаване на ромите и да увеличи ефективното усвояване на средствата от ЕС. Укрепването на връзката между структурите на управление и изпълнението на финансираните от ЕС програми остава от съществено значение.

Необходими са допълнителни усилия за укрепване на рамките за мониторинг в държавите членки. В някои случаи целите и показателите все още не са определени или остават непълни, докато мониторингът се основава предимно на показатели за крайните продукти, а не на показатели за резултатите. Тези недостатъци отразяват по-широки

ограничения в наличността и съпоставимостта на данните в рамките на ЕС. В няколко държави членки официалната статистика не обхваща по подходящ начин ромското население, което затруднява оценката на неравенствата и постигнатия напредък във времето. Когато е целесъобразно и правно допустимо, по-сравнимите методики, заедно с дезагрегираните и косвените данни[10], биха укрепили основаното на факти изготвяне на политики и биха подобрили пълнотата и сравнимостта на докладването. Когато размерът на извадките позволява, наред със сравненията с общото население мониторингът би могъл да обхване и различията в рамките на ромското население.

Насоки за по-нататъшни подобрения
С цел да се ускори напредъкът към постигането на целите на равнището на ЕС в съответствие с „общия“, но „диференциран“ подход, Комисията призовава държавите членки, по-специално тези със значително ромско население:

- **да укрепят мандата, числеността на персонала и финансирането на НЗКВР,** да осигурят ефективното им участие в координацията и мониторинга на общите и целенасочените политики, както и на финансираните от ЕС програми, и да ги оправомощят да проследяват напредъка спрямо стратегическата рамка на ЕС за ромите;
- **да засилят мониторинга на националните стратегически рамки за ромите за проследяване на напредъка спрямо ясни цели и показатели за резултатите**, съгласувани със стратегическата рамка на ЕС за ромите, като използват дезагрегирани и косвени данни, когато това е целесъобразно и правно допустимо;
- **да засилят координацията между равнищата на управление**, по-специално чрез **укрепване** на **изпълнението на местно равнище** посредством по-ясни отговорности, по-голямо участие на заинтересованите страни, повишен административен капацитет на общините и подобрени механизми за отчетност.

II. ЦЕЛИ НА ЕС

В настоящия раздел се прави преглед на напредъка, постигнат при изпълнението на седемте цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите. За всяка цел са представени съответните водещи цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите за 2030 г., които служат като критерии за оценка на напредъка.

II.I Противодействие и предотвратяване на антиромските нагласи и дискриминацията

Водещи цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите за 2030 г.:
- намаляване поне наполовина на дела на ромите, които са били подложени на дискриминация
- намаляване с поне една трета на дела на хората от общото население, на които не им е приятно да имат роми за съседи

[10] На разположение на следния адрес: https://commission.europa.eu/system/files/2020-10/portfolio_of_indicators_en.pdf.

Антиромските нагласи са признати за форма на расизъм спрямо ромите[11], която продължава да бъде двигател на социалното изключване и дискриминацията в целия ЕС, като подкопава достъпа до образование, заетост, здравеопазване, жилищно настаняване и други основни услуги. Тъй като оказва силно влияние върху общия напредък по отношение на равенството, приобщаването и участието на ромите, борбата с антиромските нагласи е едновременно самостоятелна цел и хоризонтален приоритет на стратегическата рамка на ЕС за ромите.

Резултатите от проучването по въпросите на ромите за 2024 г. показват, че близо един на всеки трима роми (31 %) е бил подложен на дискриминация въз основа на етнически произход. Равнищата на доверие в институциите също остават сравнително ниски: само около половината от анкетираните роми (49 %) заявяват, че имат доверие на полицията в своята страна, докато едва двама от петима (40 %) изразяват доверие в националната съдебна система. Въз основа на резултатите от проучването на Евробарометър от 2023 г. само 67 % от анкетираните от държавите членки биха се чувствали комфортно при ежедневни контакти с колега от ромски произход на работното си място[12]. Заинтересованите страни подчертаха, че въпреки нарастващото признаване в рамките на политиката, усилията за справяне с антиромските нагласи остават разпокъсани и често краткосрочни, което подчертава необходимостта от по-систематични и интегрирани действия.

Основни постижения

През периода на докладване значителен брой държави членки предприеха стъпки за засилване на признаването и видимостта на антиромските настроения. Някои държави членки[13] увеличиха институционалния си капацитет за борба с антиромските нагласи; по-специално Германия създаде независим Център за докладване и информация относно антиромските нагласи (MIA), Испания започна изготвянето на Държавен пакт срещу антиромските нагласи, а Литва започна консултации относно специализирана експертна комисия за борба с антиромските нагласи. Рамките на политиката и институционалните рамки бяха укрепени чрез официалното приемане на определението за антиромски нагласи в Чехия и Словакия. Обществената осведоменост беше допълнително насърчавана чрез медийни кампании и кампании за повишаване на осведомеността, включително документалната поредица на Латвия[14], създадена в рамките на финансираната от ЕС латвийска платформа за ромите.

Няколко държави членки[15] засилиха услугите за подкрепа на жертвите на дискриминация и престъпления от омраза чрез подобрени механизми за подаване на жалби, правна помощ и услуги за осведомяване. Например България предостави хиляди

[11] Антиромските нагласи (форма на расизъм спрямо ромите) са исторически вкоренено структурно явление, което се проявява на институционално, социално и междуличностно равнище. Те произхождат от начина, по който мнозинството гледа и се отнася към тези, които счита за „цигани“. Те се коренят в процеса на противопоставяне на „другия“, който се основава както на отрицателни стереотипи, така и на положителни стереотипи, свързани с възприемането на „другия“ като екзотичен.

[12] Нови данни относно показателя за съседство с роми ще бъдат налични в предстоящото проучване на Евробарометър през 2026 г.

[13] AT, BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, IE, IT, LV, LT, NL, RO, SK, SE.

[14] На разположение на следния адрес: https://www.youtube.com/@KulturasMinistrija/videos.

[15] AT, BG, CZ, DE, EL, ES, FI, HR, IE, IT, LT, LV, SK.

правни консултации чрез мобилни екипи, главно в отдалечените райони[16], и въведе мобилно приложение за улесняване на достъпа до правосъдие[17].

Инициативите за повишаване на осведомеността и възпоменателните събития — като например Денят в памет на ромите, жертви на Холокоста, и Международният ден на ромите — придобиха по-широко признание в много държави членки[18], като допринасят за по-голямата обществена осведоменост относно историята и културата на ромите. Например във Франция в проекта за мемориал в Монтрьой-Беле се признава преследването на около 1 850 роми по време на Втората световна война, като осведомеността се повишава чрез мемориален обект и планиран музей. През октомври 2025 г. Камарата на представителите на Нидерландия прие предложението „Tseggai“, с което официално призна нидерландските роми, синти и пътуващи общности за национално малцинство съгласно Рамковата конвенция на Съвета на Европа за защита на националните малцинства.

Оценка и оставащи предизвикателства

Въпреки нарастващото внимание на политиките към антиромските нагласи, прилагането и изпълнението на мерките за борба с антиромските нагласи и дискриминацията спрямо ромите остават неравномерни и разпокъсани в държавите членки, което отразява постоянните пропуски в политическия ангажимент и слабите механизми за прилагане. В резултат на това институциите често не носят отговорност в достатъчна степен за практики като сегрегираното образование и принудителните изселвания.

Неподаването на сигнали за дискриминация и прояви на омраза остава широко разпространено, което се дължи на ниското доверие в институциите, страха от репресивни мерки и ограничената осведоменост относно механизмите за подаване на жалби. Поради това съществува недостиг на надеждни данни, което затруднява разработването и оценката на ефективни отговори на политиката. Успоредно с това опасенията относно полицейските практики — включително етническото профилиране и непропорционалната употреба на сила — продължават да бъдат докладвани като основни пречки пред доверието и приобщаването.

Постоянните пропуски на национално и поднационално равнище в дезагрегираните по етнически признак данни относно дискриминацията срещу ромското население и относно многобройните и пресичащите се форми на дискриминация, съчетани с непоследователни практики за мониторинг, продължават да възпрепятстват оценката на тенденциите и резултатите. В много държави членки органите по въпросите на равенството разполагат с ограничени ресурси, правомощия или независимост, което намалява способността им да предоставят ефективна защита и да участват в стратегически водене на дела. Държавите членки бяха длъжни да транспонират новите директиви на ЕС относно органите по въпросите на равенството[19] до юни 2026 г.

---

[16] На разположение на следния адрес: https://www.justice.government.bg/home/index/1201f1c6-798b-41b6-a874-052e228ac8a1?top=1

[17] На разположение на следния адрес: https://apps.apple.com/bg/app/%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B8/id6471497775.

[18] AT, BE, BG, CY, CZ, DE, EE, EL, ES, FR, HR, HU, IT, LU, LV, LT, NL, PT, RO, SK.

[19] Директива (ЕС) 2024/1499 на Съвета от 7 май 2024 г. и Директива (ЕС) 2024/1500 на Европейския парламент и на Съвета от 14 май 2024 г. за установяване на стандарти за органите по въпросите на равенството. На разположение на следния адрес: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1499/oj и https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1500/oj.

Правилното изпълнение и пълното спазване ще бъдат от съществено значение за укрепването на независимостта, ресурсите и ефективността на органите по въпросите на равенството и за справяне с тези недостатъци.

Насоки за по-нататъшни подобрения
С цел да се ускори напредъкът към постигането на целите на равнището на ЕС в съответствие с „общия“, но „диференциран“ подход, Комисията призовава държавите членки:

- **да подсилят прилагането и изпълнението на законодателството на ЕС за борба с дискриминацията и с престъпленията от омраза** чрез: i) осигуряване на подходящи санкции; ii) подобряване на достъпа до механизми за подаване на жалби; iii) системно регистриране на случаите на антиромски нагласи; и iv) справяне с недостатъчното подаване на сигнали чрез мерки за изграждане на доверие в обществените институции и наблюдение на промените в доверието в институциите;
- **да насърчат инициативи във връзка с обществената осведоменост, паметта за миналото и образованието относно историята и културата на ромите, както с антиромските нагласи**, включително чрез учебните програми в училищата, обучението на учители, ангажирането на медиите и възпоменателни дейности с цел противодействие на стереотипите и предразсъдъците в обществото;
- **да се справят систематично с антиромските нагласи във всички секторни политики** — по-специално в областта на образованието, заетостта, здравеопазването и жилищното настаняване — чрез борба с дискриминацията, укрепване на институционалните практики и насърчаване на повишаването на осведомеността и обучението на ключови професионалисти.

II.II Намаляване на бедността и социалното изключване

Водещи цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите за 2030 г.:
- намаляване наполовина на разликата в равнището на бедност между ромите и общото население
- намаляване поне наполовина на разликата в бедността между децата от ромски произход и другите деца

Трайната бедност сред ромите остава сериозен повод за загриженост в целия ЕС. Децата са засегнати непропорционално, тъй като от ранна възраст са изправени пред кумулативни неблагоприятни фактори, които увеличават риска от предавано от поколение на поколение изключване и значително ограничават социалната мобилност.

Констатациите от проучването по въпросите на ромите за 2024 г. потвърждават, че бедността и икономическите трудности остават широко разпространени сред ромските общности. Като цяло 77 % от децата от ромски произход са изложени на риск от бедност — около четири пъти повече от равнището за общото население. Освен това 40 % живеят в домакинства, изпитващи тежки материални лишения[20]. Това се е подобрило съществено от 2016 г. насам (66 %), но равнищата остават значително по-високи,

[20] Тежките материални лишения се определят като неспособност на домакинството да си позволи поне четири от девет основни стоки или разходи, включително подходящо отопление, редовна питателна храна и непредвидени разходи (проучване сред ромите от 2024 г., стр. 32).

отколкото сред общото население (7 %[21]). Заинтересованите страни подчертаха многоизмерния характер на бедността сред ромите и предаването ѝ от поколение на поколение, както и необходимостта от интегрирани отговори на политиката в различните секторни области (образование, заетост, здравеопазване, жилищно настаняване). Те също така отбелязаха, че въпреки че няколко държави членки укрепиха системите за социална закрила, увеличиха финансовите обезщетения или подобриха достъпа до тях, насочените към ромите мерки за справяне с бедността и социалното изключване остават ограничени, особено тези, насочени към преодоляване на пречките пред достъпа до обща подкрепа, като например административни пречки, ограничен достъп до информация и ниски равнища на доверие в публичните институции.

Основни постижения

Много държави членки[22] докладваха за мерки, насочени към подобряване на достъпа до социална закрила, по-специално чрез механизми за осведомяване, като например проведеното в Белгия проучване Bridging Figures (Фландрия), които достигнаха до хиляди уязвими семейства, включително много ромски, и предоставиха практическа подкрепа за достъп до местните училища и обществени услуги. Този подход спомогна за изграждането на взаимно доверие между местните роми и публичните институции, като същевременно се засили самостоятелността на местните роми.

Ограничен брой държави членки[23] докладваха за изпълнението на насочени към ромите мерки за справяне с бедността и социалното изключване, докато някои държави членки[24] разглеждат тези предизвикателства като хоризонтален въпрос в рамките на други секторни цели. Например с италианските проекти Accedere и Salute, съфинансирани от ЕСФ+ и насочени към ромите като една от групите в неравностойно положение, се въведе интегриран, междусекторен подход, който допринесе за значително намаляване на броя на жителите, живеещи в сегрегирани поселения.

Няколко държави членки[25] докладваха също така, че са се съсредоточили върху детската бедност сред ромите с подкрепата на инструменти на ЕС за финансиране. Например България въведе съфинансирана по линия на ЕСФ+ схема за предоставяне на ваучери за храна и придружаваща подкрепа за деца от семейства в неравностойно положение, а Хърватия разположи мобилни екипи за осведомяване в подкрепа на семейства в изолирани поселения[26].

Оценка и оставащи предизвикателства

Въпреки че усилията продължават, бедността сред ромските общности остава широко разпространена и продължава да представлява една от най-устойчивите форми на социално-икономическо изключване в ЕС. Отчетен е известен напредък, по-специално чрез мерки за подобряване на достъпа до социална закрила и социални услуги. Напредъкът обаче остава ограничен и неравномерен, като повечето мерки са насочени към достъпа до обезщетения, вместо към справяне със структурните причини за бедността.

---

[21] На разположение на следния адрес: Евростат, 2020 г., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mddd11__custom_22313195/default/table.
[22] AT, BE, BG, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.
[23] FI, HR, ES, PL, RO, SK.
[24] AT, CZ, IT, RO, SK.
[25] BG, HR, ES, IT, SI, LU.
[26] На разположение на следния адрес: https://www.centar-medjimurje.hr/.

Свързаната с COVID-19 криза влоши положението, като разшири съществуващите пропуски и заличи част от постигнатия преди 2020 г. напредък с последици, които продължиха да се усещат през целия период на докладване. Териториалните различия и неравномерното разпределение на услугите допълнително възпрепятстват приобщаването, особено в отдалечените райони. Органите следва проактивно да се справят с „невидимите пречки“, като например цифровото изключване и липсата на документи за самоличност или нотариални актове за собственост, които възпрепятстват получаването на достъп до социална закрила за най-маргинализираните домакинства и бездомните роми.

Бедността и социалното изключване сред ромите са породени от взаимосвързани дълбоко вкоренени неблагоприятни условия, които се запазват през поколенията. Справянето с тези предизвикателства изисква интегрирани отговори на политиката, съчетаващи социалната закрила с мерки в областта на образованието, заетостта, жилищното настаняване и здравеопазването.

Насоки за по-нататъшни подобрения
С цел да се ускори напредъкът към постигането на целите на равнището на ЕС в съответствие с „общия“, но „диференциран“ подход, Комисията призовава държавите членки:

- **да приведат в съответствие мерките за приобщаване на ромите с общите политики за борба с бедността и правата на децата,** включително чрез специфични за ромите гаранции и показатели за осигуряване на равен достъп за ромските семейства и деца;
- **да подобрят достъпа до социална закрила и обществени услуги**, включително чрез опростяване на административните процедури и преодоляване на „невидимите пречки“, като например цифровото изключване, липсата на документи за самоличност или нотариални актове за собственост и ограничената осведоменост на най-маргинализираните роми;
- **да разработят интегрирани, дългосрочни отговори на бедността и социалното изключване на ромите**, съчетаващи социалната закрила с мерки в областта на образованието, заетостта, жилищното настаняване и здравеопазването за справяне със структурните и предаваните от поколение на поколение неблагоприятни условия.

Принципите за ефективни политики за борба с бедността, публикувани заедно със стратегията за борба с бедността, имат за цел да ръководят ефективни стратегии за борба с бедността на национално, регионално и местно равнище. Те включват следните точки, които са от особено значение в контекста на настоящия доклад:

- **привеждането на финансовите ресурси в съответствие с целите на политиката чрез използване на средства от ЕС,** включително финансиране, свързано с изпълнението на плановете за национално и регионално партньорство, за подкрепа и допълване на усилията на националните, регионалните и местните органи в **борбата с бедността и социалното изключване**;

- **разработването на целенасочени мерки** за подпомагане на **групи, изложени на по-висок риск от бедност или социално изключване**, включително ромите;
- въвеждането на **целеви програми** за подобряване на нивото и **качеството на възможностите за обучение** на ученици и студенти от домакинства с ниски доходи (допълнително финансиране за училища, професионално развитие на преподаватели, наставничество, стипендии и финансова помощ, достъп до съоръжения и материали, мерки за премахване на сегрегацията, включително по отношение на ромите и др.);
- **систематичното набелязване на сегрегираните ромски поселения** със съгласието на общностите и оценка за определяне на нивата на риск от бедност, тежки материални лишения и пропуски в достъпа до основни услуги, като същевременно се гарантира включването им в процесите на градоустройствено планиране.

II.III Насърчаване на участието чрез овластяване, сътрудничество и доверие

Водещи цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите за 2030 г.:

- изграждане на капацитета и ангажиране на най-малко 90 НПО в координирания в целия ЕС мониторинг на ромското гражданско общество
- осигуряване на участието на ромски НПО като пълноправни членове в мониторинговите комитети по всички програми, насочени към нуждите на ромските общности
- удвояване на дела на ромите, които подават сигнал при случай на дискриминация
- насърчаване на участието на ромите в политическия живот на местно, регионално, национално и европейско равнище в държави членки със значително ромско население

Пълноценното участие на ромите е от съществено значение за справянето с дългогодишните неравенства, укрепването на демократичното управление и изграждането на доверие в публичните институции. Осведомеността относно институционалните структури за подкрепа се е увеличила, като 46 % от анкетираните роми са чували за поне един орган по въпросите на равенството или подобна институция в сравнение с 29 % през 2016 г. Заинтересованите страни подчертаха, че въпреки разширяването на обхвата на официалните структури за участие, участието на ромите често остава ограничено или символично. Нестабилното финансиране, а при определени условия и ограниченията на гражданското пространство продължават да ограничават пълноценното участие.

Основни постижения

Държавите членки докладваха за постигането на постепенен напредък в политическото участие на ромите както на местно, така и на национално равнище. Представителите на ромите все по-често присъстват в местните съвети[27], заемат кметски позиции[28] и участват в националните парламенти[29]. Макар това да са положителни развития, участието на ромите в политическия процес на вземане на решения остава ограничено

[27] AT, BG, CZ, IT, ES.
[28] BG, EL, SK.
[29] RO, SK, IE, HR и съвсем наскоро също в HU.

като цяло, а представителите на ромите продължават да бъдат значително по-слабо представени на изборни и висши държавни длъжности в повечето държави членки.

Няколко държави членки[30] докладваха, че са създали или укрепили консултативни органи, свързани с изпълнението на НСРР или свързаните с тях процеси в областта на политиката, в които участва ромското гражданско общество. Например финансираната от ЕС платформа за ромски диалог на Австрия се утвърди като стабилен инструмент за улесняване на диалога между ромското гражданско общество и публичната администрация. Германският диалог за основано на участие събиране на данни, ръководен от Федералната агенция за борба с дискриминацията, обединява публичните институции и гражданското общество за разработване на одобрени от общността методи за събиране на данни относно дискриминацията.

На местно равнище няколко държави членки[31] докладваха за участие на ромите в инициативи отдолу нагоре. Ключов пример е финансираният от ЕС словашки проект „Екипи за развитие“ за участие в местното планиране, в рамките на който бяха организирани над 120 обществени форума в подкрепа на местното планиране, докато Естония постави акцент върху укрепването на местния диалог чрез откриването на Ромски младежки център във Валга и Ромски културен център в Талин.

Оценка и оставащи предизвикателства

Макар създаването на консултативни органи да отразява нарастващото институционално признаване на участието на ромите, ангажираността често остава ограничена до формални консултации с ограничено влияние върху определянето на дневния ред и резултатите от политиките. Основно предизвикателство остава да се гарантира, че механизмите за участие оказват осезаемо въздействие върху политиките и резултатите.

Основаният на участието мониторинг на основните права се развива постепенно в целия ЕС, като няколко държави членки създават специализирани органи за надзор на прилагането на законодателство относно престъпленията от омраза и борбата с дискриминацията[32]. Практиките обаче остават непоследователни, а административните, правните и финансовите ограничения продължават да ограничават оперативния и застъпническия капацитет на много ромски и проромски организации, особено на местно равнище. Това се отразява на способността на такива организации да участват в мониторинга, да подкрепят общностите и да участват в процесите в областта на политиката. Ниските нива на доверие в институциите, преживяната дискриминация и в някои случаи ограниченията на гражданското пространство продължават да подкопават участието и ангажираността.

Насоки за по-нататъшни подобрения

С цел да се ускори напредъкът към постигането на целите на равнището на ЕС в съответствие с „общия“, но „диференциран“ подход, Комисията призовава държавите членки:

- **да укрепят институционалните рамки за участие на ромите и да насърчат политическото представителство на ромите**, като гарантират, че

[30] AT, BE, BG, CZ, EL, ES, FR, IT, IE, LV, NL, SK.
[31] BE, BG, CZ, FR, EL, HU, IT, RO, SK.
[32] AT, IR, DE, HU, HR.

представителите на ромите, както и ромските и проромските организации имат значимо и разнообразно представителство и влияние при определянето на дневния ред, изготвянето на политики, прилагането и мониторинга на национално, регионално и местно равнище;

- **да увеличат участието в мониторинга и отчетността** чрез системно включване на ромски и проромски организации на гражданското общество в събирането на данни, надзора и мониторинга на мерките за борба с дискриминацията и приобщаване на ромите, включително като пълноправни членове на съответните мониторингови комитети;
- **да предоставят устойчива подкрепа за ромските и проромските организации чрез** опростени административни процедури, многогодишно финансиране и изграждане на капацитет, като същевременно защитават гражданското пространство, справят се с дискриминацията и укрепват доверието в публичните институции.

II.IV Увеличаване на ефективния равен достъп до качествена приобщаваща общообразователна система

Водещи цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите за 2030 г.:

- намаляване поне наполовина на разликата в участието в образованието и грижите в ранна детска възраст
- намаляване поне наполовина на дела на децата от ромски произход, посещаващи сегрегирани начални училища
- намаляване с поне една трета на разликата в завършването на гимназиална степен на средното образование

Образованието е ключова предпоставка за равни възможности, социална мобилност и активно участие в обществото, а правото на качествено и приобщаващо образование е залегнало в първия принцип на Европейския стълб на социалните права. За много роми обаче равният достъп до качествена приобщаваща общообразователна система остава недостижим, въпреки че той е от съществено значение за преодоляване на изключването и за пълноценното им участие в обществото и в икономиката.

Констатациите от проучването по въпросите на ромите за 2024 г. показват известен напредък в тази област, но още са налице различия. Участието в образованието и грижите в ранна детска възраст[33] се е увеличило от 42 % през 2016 г. на 53 % през 2024 г., но остава далеч под средното за ЕС равнище от 95 %[34]. Едва около една трета от младите роми завършват средно образование в сравнение с повече от четирима от всеки петима души от общото население. Сегрегацията също продължава да съществува, като близо половината от децата от ромски произход посещават училища, в които повечето или всичките им съученици са роми. Заинтересованите страни отбелязаха известен напредък, особено в областта на образованието и грижите в ранна детска възраст и усилията за намаляване на преждевременното напускане на училище. Същевременно подчертаха, че устойчивият напредък в приобщаващото образование изисква по-

[33] Деца на възраст между 3 години и възрастта за започване на задължително начално образование.
[34] На разположение на следния адрес: Евростат, 2023 г., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enra21/default/table?lang=en.

стабилни мерки за премахване на сегрегацията, дългосрочно финансиране и подобрено наблюдение.

Основни постижения

През периода на докладване почти всички докладващи държави членки[35] предприеха стъпки за повишаване на приобщаващия характер на своите образователни системи и за подобряване на достъпа на децата от ромски произход до качествено обучение. Участието в образование и грижи в ранна детска възраст се увеличи значително, особено в България, Унгария, Словения и Словакия, където правителствата разшириха обхвата на достъпното или задължителното предучилищно образование и засилиха ангажираността на родителите от ромски произход. Осигурена беше и по-голяма подкрепа за ромските ученици и студенти в средното и висшето образование, като няколко държави увеличиха достъпа до стипендии, наставничество и насърчителни действия[36]. Такъв е например случаят в Румъния, където над 72 000 ученици от ромски произход са получили социални стипендии. Мрежата от 180 Tanodas в Унгария подкрепя предимно ученици от ромски произход в неравностойно положение чрез извънкласни дейности за предотвратяване на отпадането от училище.

В някои държави членки[37] беше разширен обхватът на финансирани от ЕС пилотни проекти — по-специално по линия на ЕСФ+ и Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ) — и те бяха интегрирани в националните образователни системи. Например България успешно премина от предоставяна по проекти подкрепа от над 1300 образователни медиатори към финансирани от държавата постоянни длъжности. Някои държави членки[38] предприеха също и стъпки за по-пряко справяне със сегрегацията, включително транспортна подкрепа, корекции в процедурите за записване и допълнителен преподавателски състав. В Словакия бяха въведени правно обвързващи стандарти, забраняващи сегрегацията в образованието, подкрепени от методическо ръководство за училищата[39].

Оценка и оставащи предизвикателства

Въз основа на постигнатия наскоро напредък са необходими допълнителни усилия за преодоляване на трайните различия в образователните резултати между ромите и общото население. По-специално увеличаването на участието в образованието и грижите в ранна детска възраст и подобряването на процента на завършване на средно образование остават от съществено значение. Напредъкът в системните подходи за премахване на сегрегацията[40] на всички равнища на образование е от решаващо значение за осигуряване на равен достъп до качествено обучение и за прекъсване на цикъла на предаване на неравностойното положение. Успоредно с това гарантирането, че приобщаващите общообразователни среди предоставят всеобхватна подкрепа — включително социална, емоционална, психологическа и езикова подкрепа — може допълнително да подобри резултатите за учениците от ромски произход.

---

[35] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK.
[36] HR, HU, PL, PT, RO.
[37] BG, CZ, SK.
[38] BG, CZ, HR, HU, RO, SK.
[39] На разположение на следния адрес: https://www.minedu.sk/standardy-dodrziavania-zakazu-segregacie/.
[40] Системните подходи за премахване на сегрегацията се отнасят до координирани структурни мерки и мерки на политиката, насочени към премахване на сегрегацията и осигуряване на равен достъп до приобщаващо качествено образование за всички учащи, включително децата от ромски произход.

Много мерки за приобщаващо образование продължават да разчитат на краткосрочно финансиране на проекти, докато мониторингът на резултатите от премахването на сегрегацията остава неравномерен, което ограничава тяхната устойчивост и ефективност. Съществуващите инициативи — като например медиатори, наставничество и пилотни програми — осигуряват стабилна основа, която може да бъде разширена и включена в устойчиви, обхващащи цялата система подходи.

Насоки за по-нататъшни подобрения
С цел да се ускори напредъкът към постигането на целите на равнището на ЕС в съответствие с „общия“, но „диференциран“ подход, Комисията призовава държавите членки:

- **да засилят системното премахване на сегрегацията на всички равнища на образование** чрез предотвратяване и справяне със сегрегацията и ефективно прилагане на законодателството за борба с дискриминацията, като същевременно се осигурява подходяща образователна, психологическа и езикова подкрепа и се подобрява координацията между образователните, социалните и семейните служби, както и се следи напредъкът към качествена приобщаваща общообразователна система, особено в държавите членки със значително ромско население;
- **да преминат от краткосрочно финансиране по проекти към устойчиви, гъвкави и адаптивни финансови рамки за приобщаващо образование**, които дават възможност на училищата и общините ефективно да разпределят ресурсите според нуждите, да поддържат помощен персонал и да запазят дългосрочните мерки за приобщаване;
- **да подобрят достъпа до образование и грижи в ранна детска възраст и да подкрепят прехода на учениците от ромски произход към гимназиален етап на средното образование и завършването му** чрез финансово и физически достъпни услуги, целенасочени информационни дейности и ангажиране на родителите, наставничество и мерки за предотвратяване на преждевременното напускане на училище.

II.V Увеличаване на ефективния равен достъп до качествена и устойчива заетост

Водещи цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите за 2030 г.:
- намаляване поне наполовина на разликата в заетостта между ромите и общото население
- намаляване поне наполовина на разликата в заетостта между мъжете и жените сред ромите
- намаляване наполовина на разликата в дела на младите роми, които не са заети с работа, учене или обучение (NEET от ромски произход)

Приобщаването към пазара на труда е ключов движещ фактор за намаляването на бедността, за социалното сближаване, както и за активното участие в обществото. Тъй като ЕС е изправен пред демографски промени и нарастващ недостиг на работна ръка и умения, пълноценното използване на наличния човешки потенциал става все по-важно. Като една от най-младите групи от населението в Европа, ромите представляват нарастващ дял от бъдещите участници на пазара на труда в няколко държави членки. Все

още обаче мнозина са изправени пред дискриминация, ограничен достъп до образование и обучение, както и несигурна заетост. Поради това постигането на напредък по отношение на равенството и приобщаването на ромите би допринесло за социалното сближаване и икономическия растеж.

Съгласно проучването по въпросите на ромите за 2024 г. 54 % от ромите работят срещу заплащане в сравнение с 43 % през 2016 г., но това остава далеч под равнището на заетост на общото население (75 %[41]). Делът на младите роми, незаети с работа, учене или обучение (NEET), също е намалял от 62 % през 2016 г. на 47 % през 2024 г., въпреки че остава значително над процента за общото население (9 %[42]). Неравенствата в областта на заетостта са особено изразени при жените: само 38 % от жените от ромски произход работят срещу заплащане в сравнение с 69 % от мъжете от ромски произход, което подчертава трайната неравнопоставеност между половете. Проучването обаче показва, че почти всички цели относно заетостта в рамките на стратегическата рамка на ЕС за ромите могат да бъдат постигнати до 2030 г., като е отбелязан значителен напредък в България, Унгария, Италия и Испания. Заинтересованите страни подчертаха постоянните пречки пред включването на пазара на труда, включително дискриминацията, неравнопоставеността между половете и разпокъсаните системи за подкрепа. Те посочиха като ефективни мерки подходи като наставничество и медиация, втори шанс за образование и целева подкрепа за жените от ромски произход и отбелязаха потенциала на ромското предприемачество за подпомагане на местното социално-икономическо развитие.

Основни постижения

Повечето докладващи държави членки[43] приложиха мерки за подобряване на достъпа на ромите до качествена и устойчива заетост, включително стажове, чиракуване и програми за професионално обучение. Значително развитие в Италия и Испания е поставянето на акцент върху цифровото приобщаване и ориентираните към бъдещето умения, целящи да подобрят достъпа на ромите до сектора на услугите и цифровия сектор[44].

Възникват също така местни и регионални инициативи, насочени към NEET[45] и към жените от ромски произход[46]. Например Финландия създаде специализирана група от работодатели за набиране на стажанти от ромски произход в различни сектори[47], докато Швеция разработи инструменти за осведомяване на ромски езици, за да привлече млади хора, търсещи работа. Социалната икономика също предлага път към интеграция на пазара на труда[48]. В социалните предприятия в Словакия вече работят над 10 100 роми, Гърция създаде 14 ромски социални кооперативни предприятия, а Чехия внесе Закон за интегративно социално предприемачество.

---

[41] На разположение на следния адрес: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_a__custom_22319809/default/table.
[42] На разположение на следния адрес: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_20/default/table.
[43] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, PL, RO, SK, EL, ES, SE.
[44] Accedere|Invitalia се прилага в Италия, докато Acceder се прилага в Испания Gabinete de Comunicación.
[45] BG, EE, HR, LV, RO, SK.
[46] HU, IE, LT, PT, FI, SE, AT, CZ, ES, SI.
[47] На разположение на следния адрес: https://romako.diak.fi/romako-askeleet-huomiseen/.
[48] CZ, EL, SK, HU, IE.

Освен утвърдените роли на медиатори в различни сектори[49] ромите все по-често заемат административни длъжности на по-високо равнище. Министерството на правосъдието на Ирландия стартира пилотна стажантска програма за пътуващи и роми в държавната администрация. Няколко държави членки[50] съобщават за съчетаване на подкрепата за заетост с мерки за социално приобщаване, като например наставничество, често чрез финансиране по линия на ЕСФ+. Забележителен пример е белгийският проект Rom Werkt, при който средствата от ЕСФ+ се използват за предоставяне на чувствителна в културно отношение подкрепа за заетост и участие, съобразена с нуждите на ромите.

Оценка и оставащи предизвикателства

Въпреки че постепенно се подобрява от 2016 г. насам, участието на ромите на пазара на труда продължава значително да изостава от това на общото население. Основно структурно предизвикателство остава преходът от неформална или нискоквалифицирана заетост към по-стабилни и по-качествени работни места, което често е възпрепятствано от недостига на умения и професионалната сегментация. С цел да се преодолеят пропуските и да се прекъсне цикълът на предавана от поколение на поколение бедност, държавите членки следва да дадат приоритет на ученето за възрастни и ученето през целия живот, като осигурят възможности за втори шанс и подкрепа за огрмотяване, които да позволят на напусналите преждевременно училище лица и на възрастните да преминат към стабилна и качествена заетост.

Много държави членки продължават да разчитат предимно на общи мерки за заетост, при което често липсват специфични за ромите мерки за осведомяване и гаранции. Целенасоченото осведомяване, особено по отношение на NEET и на жените от ромски произход, остава ограничено, което намалява ефективността на подкрепата за заетост.

Макар че разширяването на социалната икономика предоставя нови възможности за интеграция на пазара на труда, нейната роля остава ограничена по мащаб и все още не предлага цялостен начин за постигане на устойчива заетост за повечето търсещи работа роми. Трайната дискриминация на пазара на труда и разликата в заетостта между жените и мъжете остават основни пречки, докато много инициативи все още са краткосрочни, което ограничава тяхната устойчивост и прехода към стабилна заетост.

[49] BG, ES, FR, HR, PL, PT, RO, SK.
[50] AT, BE, EL, ES, FR, IT, SK.

Насоки за по-нататъшни подобрения
С цел да се ускори напредъкът към постигането на целите на равнището на ЕС в съответствие с „общия“, но „диференциран“ подход, Комисията призовава държавите членки:

- **да засилят целенасочената подкрепа за заетост на ромите**, по-специално за младите хора и жените, чрез осведоменост, насоки и активиране, в сътрудничество с работодателите, публичните служби по заетостта, и социалните партньори, включително чрез инициативи в областта на социалната икономика, когато е уместно;
- **да комбинират целева подкрепа за заетост на ромите** с достъпни начини за професионално обучение, учене за възрастни и учене през целия живот или втори шанс за образование, като същевременно гарантират, че общите мерки за заетост достигат ефективно до ромите и подобряват достъпа до качествена и устойчива заетост;
- **да засилят действията срещу дискриминацията на пазара на труда и антиромските нагласи,** включително чрез повишаване на осведомеността и по-строго прилагане на законодателството за равно третиране в сътрудничество с органите по въпросите на равенството и ромското гражданско общество.

II.VI Подобряване на здравето на ромите и повишаване на ефективния достъп до качествени здравни и социални услуги

Водещи цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите за 2030 г.:
- намаляване наполовина на разликата в очакваната продължителност на живота между ромите и общото население

Достъпът до здравеопазване е основно право и крайъгълен камък на социалното приобщаване. Много ромски общности обаче продължават да живеят в условия, които оказват отрицателно влияние върху здравето им, включително лоши жилищни и санитарни условия, излагане на екологични рискове и ограничен достъп до основни услуги. Пречки, като например липсата на здравно осигуряване, административни затруднения, отдалеченост от здравните заведения и дискриминация в здравните заведения, допълнително ограничават достъпа, което има последици както за отделните лица, така и за обществото.

Констатациите от проучването по въпросите на ромите за 2024 г. потвърждават, че неравенствата в областта на здравеопазването остават значителни. Мъжете от ромски произход живеят средно с 8 години по-малко, а жените — със 7,4 години по-малко от общото население. Тези пропуски отразяват трайните неравенства в достъпа до здравеопазване и здравни грижи, както и по-широкото неравностойно социално-икономическо положение. Заинтересованите страни докладваха, че здравните резултати на ромите са силно повлияни от социалните фактори, като например жилищното настаняване, заетостта, бедността и дискриминацията, и призоваха за интегрирани отговори, съчетаващи здравеопазването със социалната подкрепа и осведомеността на общността. Беше посочено, че жените от ромски произход са изложени на особено високи рискове за здравето, особено при достъпа до майчино и репродуктивно

здравеопазване, което подчертава необходимостта от целенасочени и съобразени с културата им услуги.

Основни постижения

Значителен брой държави членки[51] приложиха мерки за подобряване на здравето на ромите и достъпа до здравни и социални услуги. Няколко държави членки[52] допълнително институционализираха ролята на междукултурните медиатори, като създадоха мрежи, които да подпомагат ромите при ориентирането в здравните системи, да подобряват комуникацията с доставчиците на здравни услуги и да подкрепят придържането към лечението. Например в Румъния работи стабилна мрежа от здравни медиатори и медицински сестри в общността, докато Португалия провежда обучение за здравни специалисти относно структурните неравенства и пречки, допринасящи за по-ниската продължителност на живота сред ромите.

Гърция и България разшириха достъпа до основни здравни услуги за неосигурени роми, включително гарантиран скрининг на новородени, независимо от осигурителния статус. Други[53] инвестираха в изграждане на знания относно здравето на ромите, включително чрез специализирани проучвания, целенасочено събиране на данни с гаранции и подобрени инструменти за мониторинг. В Чехия срокът за заявления по схемата за обезщетение на незаконно стерилизирани жени от ромски произход беше удължен, за да се даде възможност на повече жертви да подадат заявления.

Оценка и оставащи предизвикателства

Ефективният и равен достъп до здравеопазване и социални услуги остава ключово предизвикателство, особено за ромите, живеещи в маргинализирани, селски или отдалечени райони, както и за тези без стабилен административен статут. Здравеопазването се предоставя предимно чрез основните системи. Въпреки подобряването на осведомеността чрез мерки като медиаторите, тяхното въздействие често остава локализирано и зависимо от краткосрочно финансиране. Неосигурените роми — включително някои мобилни граждани на ЕС и нерегистрирани граждани на трети държави — продължават да са изложени на риск от изключване в няколко държави членки.

Дискриминацията и антиромските нагласи в здравните заведения продължават да подкопават доверието и навременното търсене на здравни грижи, докато ограничените възможности за мониторинг на здравните резултати на ромите възпрепятстват изготвянето на политики, основани на доказателства. Без интегрирани действия за справяне с по-обхватните социални фактори, които са от решаващо значение за здравето, и координирани действия в различните области на политиката е малко вероятно само подобренията в достъпа до здравни грижи да намалят значително неравенствата. Това следва да включва по-добра подкрепа за психичното здраве и емоционална подкрепа за справяне с дългосрочния стрес и травмите, причинени от постоянната дискриминация и социалното изключване.

[51] BE, BG, CZ, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.
[52] BE, BG, ES, LV, LT, PL, RO, SK.
[53] SK, SI, FR, ES, IE.

Насоки за по-нататъшни подобрения

С цел да се ускори напредъкът към постигането на целите на равнището на ЕС в съответствие с „общия“, но „диференциран“ подход, Комисията призовава държавите членки:

- **да осигурят равен и ефективен достъп до качествено здравеопазване** чрез намаляване на административните, финансовите и други пречки, засягащи ромските общности, включително пречки, свързани със здравното осигуряване, документацията, бедността или статута на пребиваване, като същевременно укрепват превантивното, майчиното, репродуктивното и психичното здравеопазване;
- **да институционализират и осигурят устойчиво финансиране за ролята на ромските здравни медиатори и услугите за осведоменост на общността**, особено в маргинализирани и отдалечени райони, като същевременно се насърчават съобразеното с културата здравеопазване, здравната грамотност и сътрудничеството между здравеопазването, социалните служби и ромските общности;
- **да се справят със социалните фактори, които са от решаващо значение за здравето,** чрез интегрирани политики, свързващи здравеопазването с жилищното настаняване, санитарните условия, образованието, заетостта и намаляването на бедността, подкрепени от по-строг мониторинг, участие на ромите и устойчиво финансиране, особено в държавите членки със значително ромско население.

II.VII Увеличаване на ефективния равен достъп до подходящо, несегрегирано жилищно настаняване и основни услуги

Основни цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите за 2030 г.:

- намаляване с поне една трета на разликата при лошите жилищни условия
- гарантиране, че поне 95 % от ромите имат достъп до чешмяна вода
- намаляване поне наполовина на разликата в пренаселеността

Подходящото, несегрегирано жилищно настаняване е от съществено значение за достойнството, здравето и достъпа до основни услуги и права. То оказва пряко въздействие върху резултатите в областта на образованието, здравеопазването и благосъстоянието, а също така се подпомагат грижите в семейна среда, като се предотвратява ненужното разделяне. Много ромски домакинства в ЕС обаче продължават да се сблъскват с лоши жилищни условия и жилищна сегрегация.

Проучването по въпросите на ромите за 2024 г. показва, че 47 % от ромите живеят в домове с влага или липса на достатъчно светлина, или в жилища без подходящи санитарни условия (т.е. жилища с лоши условия). Макар че това представлява подобрение в сравнение с 2016 г. (61 %), то остава далеч над средното равнище за ЕС (18 %[54]). Пренаселеността също продължава да съществува, като 83 % от ромите живеят в домакинства без достатъчно жилищно пространство. По време на консултациите

[54] На разположение на следния адрес: Евростат, 2023 г., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi291/default/table?lang=en.

заинтересованите страни отбелязаха, че акцентът в жилищните политики продължава да се поставя в голяма степен върху подобряването на условията на живот в сегрегирана среда, и подчертаха необходимостта от допълване на политиките за общо жилищно настаняване с целенасочени мерки за маргинализираните ромски общности и по-строг мониторинг на резултатите от премахването на сегрегацията.

Основни постижения

Около половината от държавите членки съобщиха за мерки за подобряване на достъпа на ромите до подходящо несегрегирано жилищно настаняване и основни услуги при използване на комбинация от целенасочени интервенции[55] и общи системи с гаранции за ромите[56]. Налице е видим напредък при жилищните преходи. В Италия броят на хората, живеещи в сегрегирани поселения, намаля значително, докато във Франция се използва Resorption-Bidonvilles — цифровата платформа за преместване на семейства от временни бедняшки квартали в постоянен дом. В Словения местните органи интегрират сегрегираните поселения в общинските градоустройствени планове, докато в Румъния се използва инструментът за техническа подкрепа за укрепване на националния и местния капацитет за интегрирани интервенции в неформални селища.

Законодателните промени допълнително затвърдиха тези усилия, включително приемането на Закона за жилища на достъпни цени в Люксембург и Закона за жилищното подпомагане в Чехия. Чешкият модел съчетава подпомагане на местно равнище за жилищно настаняване, мерки срещу дискриминацията и програмите „Жилище преди всичко“, така че да се помогне на ромските семейства да се преместят в стабилни, интегрирани домове, като същевременно се забраняват инвестициите в социални жилища в сегрегирани райони. Същевременно някои държави се съсредоточиха върху подобряването на инфраструктурата в съществуващите поселения. Гърция и Хърватия инвестираха в комунални услуги, като например водоснабдяване, електричество и канализация, докато в Полша проекти за обновяване на жилища и закупуване на имоти на вторичния пазар помогнаха на ромските семейства да подобрят положението си по отношение на жилищното настаняване[57].

Оценка и оставащи предизвикателства

Жилищната сегрегация продължава да бъде ключово структурно предизвикателство в няколко държави членки, като ограничава достъпа на ромските семейства до подходящо жилищно настаняване и задълбочава изключването в секторите на образованието, заетостта и здравеопазването. Принудителното извеждане от жилища остава сериозен повод за безпокойство, особено когато се извършва без достатъчни гаранции или достъп до подходящо настаняване.

Натискът върху пазарите на жилища продължава да ограничава напредъка и подчертава необходимостта от по-стабилни мерки за разширяване на достъпа до жилища на достъпни цени, които не са обект на сегрегация. Нарастващите разходи за жилища, особено в градските райони, ограниченото предлагане на социални жилища и ограничителните административни изисквания, както и липсата на документи за самоличност или бюрократичните пречки пред регистрирането на адрес намаляват достъпа до стабилни жилищни решения за много ромски домакинства.

[55] BE, BG, CZ, ES, IT, LT, RO, SK.
[56] DE, FI, FR, IE, SI.
[57] На разположение на следния адрес: https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/programy-integracji-spolecznosci-romskiej.

Дискриминацията при достъпа до жилищно настаняване, включително на пазара за отдаване на частни жилища под наем, допълнително ограничава възможностите на семействата да си осигурят подходящо и несегрегирано жилище.

Макар че няколко държави членки съобщиха за мерки за подобряване на инфраструктурата в поселенията, за разширяване на достъпа до социални жилища и за подкрепа за преминаване към общо жилищно настаняване, тяхното въздействие остава неравномерно. Много инициативи остават ограничени по мащаб или се изпълняват на проектна основа, а мониторингът на резултатите от премахването на сегрегацията остава слаб. По-специално продължаващото съсредоточаване върху подобряването на условията в сегрегираните поселения не води непременно до устойчиво премахване на сегрегацията.

Насоки за по-нататъшни подобрения
С цел да се ускори напредъкът към постигането на целите на равнището на ЕС в съответствие с „общия“, но „диференциран“ подход, Комисията призовава държавите членки:

- в съответствие със Заключенията на Съвета относно мерки за осигуряване на равен достъп на ромите до подходящо и десегрегирано жилищно настаняване и за справяне със сегрегираните поселения **да се преодолеят териториалната и жилищната сегрегация** чрез насърчаване на интегрирани, дългосрочни и устойчиви начини за преминаването от сегрегирани поселения към подходящо жилищно настаняване в основните общности, като се осигури достъп до основни услуги и инфраструктура и систематично се наблюдават резултатите от премахването на сегрегацията, особено в държавите членки със значително ромско население;
- в съответствие със Заключенията на Съвета относно достъпа до услуги за хора, изложени на риск от бедност или социално изключване, включително ромите**, да се разшири достъпът до подходящо и несегрегирано жилищно настаняване на достъпни цени чрез увеличаване на предлагането на социални жилища**, целенасочена подкрепа за хора, изложени на риск от бедност или социално изключване, опростени административни изисквания и по-строги действия срещу дискриминацията на пазара за отдаване на частни жилища под наем;
- да използват Оперативния набор от инструменти относно използването на средствата от ЕС за инвестиции в социални жилища и свързаните с тях услуги, публикуван от Комисията, с цел насърчаване на десегрегирани и приобщаващи квартали, като се отговаря на нуждите на маргинализираните общности;
- **да предотвратят принудителното извеждане от жилища и жилищната несигурност** чрез гарантиране на сигурно ползване, механизми за ранно предупреждение и защита, достъп до подходящи алтернативни възможности за настаняване и непрекъснатост на достъпа до образование, заетост и здравеопазване.

III. РОМИТЕ В РЕГИОНИТЕ, ОБХВАНАТИ ОТ ПРОЦЕСА НА РАЗШИРЯВАНЕ[58]

Положението на ромите в партньорите, обхванати от процеса на разширяване[59], беше оценено чрез специализирани проучвания по въпросите на ромите, осъществени в рамките на Програмата на ООН за развитие и Световната банка и финансирани от Комисията. Проучването за държавите от източното съседство (Украйна, Молдова и Грузия) беше завършено през пролетта на 2026 г., докато новото проучване за Западните Балкани е в ход.

В повечето страни кандидатки и потенциални кандидатки ромите остават най-необлагодетелстваната група поради стереотипи, предразсъдъци, дискриминация и антиромски нагласи, което води до социално изключване. Дискриминацията в заетостта остава широко разпространена, а безработицата е висока. Жените от ромски произход също са изложени на множество форми на дискриминация, както и на повишен риск от насилие, основано на пола, и домашно насилие, докато децата от ромски произход могат да бъдат изложени на трудова експлоатация или на принудително сключване на ранни бракове. Макар че записването в задължителното образование се подобрява, участието в образованието и грижите в ранна детска възраст остават под средното на национално равнище, преждевременното напускане на училище остава високо, а участието в средното и висшето образование остава ограничено. Достъпът до медицински грижи остава ограничен, особено за децата извън формалното образование и възрастните хора. Освен това условията за настаняване остават неподходящи в много поселения. В рамките на Източното съседство положението на ромите се влошава допълнително поради разселването в резултат на руската агресия срещу Украйна.

Всички партньори от Западните Балкани, както и Украйна, Молдова и Турция, са приели или финализират актуализирани стратегии за ромите в съответствие със стратегическата рамка на ЕС за ромите и ангажиментите от Познан[60] за Западните Балкани. Някои национални планове за действие за изпълнение на тези стратегии обаче приключиха през 2025 г., а някои партньори все още разработват нови планове за следващите 3—5 години.

Макар да са налице ясни усилия за укрепване на съществуващите механизми за мониторинг или за създаване на нови, напредъкът остава труден за измерване, когато целите са твърде общи. НЗКВР се признават за ключови участници в приобщаването на ромите, но тяхното административно позициониране, институционален капацитет и финансови ресурси изискват повече внимание. Съветът на Европа продължава да подкрепя административния капацитет на НЗКВР, съфинансиран от ЕС.

Антиромските нагласи са включени в националните рамки за ромите, но мерките за справяне с тях остават ограничени. Въпреки че повечето органи по въпросите на равенството разглеждат случаи на дискриминация срещу ромите в Западните Балкани,

---

[58] Под „регион, обхванат от процеса на разширяване“ се разбират държавите кандидатки и потенциалните кандидатки, които понастоящем участват в процеса на присъединяване към ЕС. Пълният списък на държавите е на разположение на адрес: https://enlargement.ec.europa.eu/countries_en.

[59] Албания, Босна и Херцеговина, Косово* (*названието не засяга позицията по отношение на статута и е съобразено с Резолюция 1244 на Съвета за сигурност на ООН и становището на Международния съд относно обявяването на независимост от страна на Косово),* Молдова, Черна гора, Северна Македония, Сърбия, Турция, Украйна.

[60] Декларация на партньорите от Западните Балкани за интегриране на ромите в рамките на процеса на разширяване на ЕС, Познан, 5 юли 2019 г.

Украйна и Молдова, антиромските нагласи все още не са включени като отделна категория в докладите и проучванията относно борбата с дискриминацията.

Националните стратегии се опитват да решат проблема със сегрегацията в образованието и жилищното настаняване, но мерките за премахване на сегрегацията остават недостатъчни, с ограничено или никакво целево финансиране. Съфинансираният от ЕС проект „Roma Action for Roma Integration“ (Действие на ромите за интеграция на ромите), изпълняван от Фондация „Ромски образователен фонд“, подкрепя достъпа до образование за ромски деца и младежи, но са необходими допълнителни действия на национално равнище за подобряване на образователните резултати и осигуряване на равен достъп до качествена приобщаваща общообразователна система на всички нива. Очаква се реформите на пазара на труда, уменията и образованието в рамките на Плана за растеж за Западните Балкани да бъдат от полза за ромите след тяхното осъществяване. Текущото проучване за ромите в Западните Балкани също ще помогне за по-нататъшното установяване на пропуските, които трябва да бъдат преодолени в преговорите за разширяване и на годишните министерски срещи, посветени на равенството и приобщаването на ромите.

Насоки за по-нататъшни подобрения
С цел да се ускори напредъкът по отношение на равенството, приобщаването и участието на ромите, Комисията призовава правителствата в региона, обхванат от процеса на разширяване:

- **да приемат,** когато такива липсват или са с изтекъл срок на действие, **национални стратегии за ромите и национални планове за действие за периода след 2025 г.** в съответствие със Стратегическата рамка на ЕС за ромите и **да разпределят финансиране** за тяхното устойчиво изпълнение и **да укрепят институционалния мандат, персонала и финансовите ресурси на НЗКВР** и да гарантират тяхното участие в програмирането, изпълнението и мониторинга на националните програми и на програмите, финансирани от ЕС;
- **да засилят мерките за увеличаване на участието на ромите на пазара на труда**, включително в заетостта в публичния сектор; **ефективно да се борят с антиромските нагласи и дискриминацията**, включително чрез прилагане на законодателството за борба с дискриминацията, осигуряване на достъп до правосъдие и борба с речта на омразата и престъпленията от омраза
- **да изпълнят препоръките** от проучванията относно ромите в Украйна и Молдова и текущото проучване относно ромите в Западните Балкани.

IV. ДЕЙСТВИЯ НА РАВНИЩЕТО НА ЕС

Държавите членки носят основната отговорност за прилагането на стратегическата рамка на ЕС за ромите и на препоръката на Съвета от 2021 г. Ролята на Комисията обаче е да подкрепя тези усилия чрез прилагане на законодателството, координиране на политиките, мобилизиране на инструменти за финансиране и улесняване на участието на заинтересованите страни.

Прилагане на законодателството на ЕС

Комисията продължи да наблюдава изпълнението и прилагането на: i) Директивата за расовото равенство[61]; ii) преразгледаната Директива за правата на жертвите; и iii) Рамковото решение на Съвета относно борбата с расизма и ксенофобията. В момента са в ход три производства за установяване на нарушения срещу Чехия, Словакия и Унгария поради сегрегация в образованието на ромите. През октомври 2024 г. на Чехия беше изпратено допълнително официално уведомително писмо. Срещу Словакия е образувано дело пред Съда на Европейския съюз[62].

Освен това с приемането на директиви (ЕС) 2024/1499 и 2024/1500 се укрепват минималните стандарти за органите по въпросите на равенството във всички държави членки, така че те да могат ефективно да се справят с дискриминацията и да помагат на жертвите да получат достъп до правосъдие. Комисията ще продължи да оказва подкрепа на държавите членки чрез специални заседания на експертната група. Тя ще следи за своевременното и правилно транспониране[63] от страна на държавите членки на директивите в националното законодателство, като използва всички инструменти, с които разполага, включително неформални диалози и официални производства за установяване на нарушения.

Интегриране на равенството на ромите в инициативите на политиката на ЕС

В Стратегията на ЕС за борба с расизма ясно се признава, че антиромските нагласи са специфична, отделна и дълбоко вкоренена форма на расизъм. В съответствие със стратегията Комисията също така продължава да насърчава по-голямо многообразие на персонала и достъп до възможности за професионално развитие за по-слабо представените групи, включително ромите, чрез целенасочени информационни дейности при набирането на персонал и стажовете, обучение, насочено към предразсъдъците, за специалистите в областта на човешките ресурси и събиране на данни относно равенството. Успоредно с това в Стратегията за равенство между половете за периода 2026—2030 г. и в Стратегията за равнопоставеност на ЛГБТИК+ за периода 2026—2030 г. се подчертават сложните и междусекторни неблагоприятни условия, пред които са изправени жените от ромски произход и ЛГБТИК+ лицата. Комисията продължи да насърчава многообразието и приобщаването на работното място, включително равенството и приобщаването на ромите, чрез Платформата на ЕС за хартите на многообразието. С платформата ще се улеснява и диалогът и ще се предоставят насоки, например относно приобщаващите практики за наемане на работа.

През периода на докладване Комисията продължи да интегрира равенството, приобщаването и участието на ромите в съответните политики, законодателство и програми за финансиране на ЕС, включително чрез своята вътрешна работна група за равенство.

В областите на жилищното настаняване и бедността три допълващи се инициативи, приети през 2025 г. и 2026 г., бяха ускорени от действията на ЕС за напредък в приобщаването на ромите Европейският план за жилища на достъпни цени включва

[61] Вж. също доклада на Комисията от 2026 г. относно прилагането на Директивата за расовото равенство и Директивата за равно третиране в областта на заетостта, на разположение на адрес: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52026DC0364.
[62] На разположение на следния адрес: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:62023CC0799.
[63] На разположение на следния адрес: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_26_1380.

действия в подкрепа на хората в уязвимо положение, включително ромите, и ще подобри достъпа до достойни жилища чрез инвестиции и мерки за социални жилища. Това се допълва от препоръката на Съвета относно борбата с изключването от жилищно настаняване, с което се насърчават интегрирани, персонализирани и насочени към жилищното настаняване подходи, съчетаващи жилищно настаняване, социални услуги и превенция за справяне с бездомничеството и изключването. В предложението се признава, че изключването от достъп до жилищно настаняване и бездомничеството могат да засегнат непропорционално определени групи, включително ромите, и се включват мерки за справяне с дискриминацията чрез осведомяване, прозрачни критерии за социално жилищно настаняване, обучение за преодоляване на предразсъдъците и подкрепа за наематели, които са жертва на дискриминация.

В Стратегията на ЕС за борба с бедността се подчертава, че предразсъдъците и заклеймяването могат да увеличат риска от бедност за специфични групи, включително ромите, и се припомня целта на стратегическата рамка на ЕС за ромите за намаляване наполовина на разликата в бедността до 2030 г. В нея също така се подчертава ангажиментът на Комисията да продължи да работи с държавите членки и заинтересованите страни по целеви мерки за борба с бедността. Придружава се от Принципи за ефективни политики за борба с бедността[64]. Въз основа на Препоръката на Съвета от 2021 г., в която децата от ромски произход бяха определени като приоритетна група, в съобщението за укрепване на Европейската гаранция за децата са посочени насоки за справяне с конкретните предизвикателства, пред които са изправени децата от ромски произход чрез интегрирани мерки като информационни дейности и медиация, приобщаващо образование, подкрепа за семействата и основани на общността интервенции. Това представлява стратегическа възможност за напредък към по-целенасочени и ефективни политики за децата от ромски произход — които продължават да бъдат непропорционално засегнати от бедност и дискриминация — и за прекъсване на предавания от поколение на поколение цикъл на изключване. Освен това беше обявена и покана за представяне на предложения по линия на ЕСФ+ с бюджет в размер на 5 милиона евро за подкрепа на транснационални проекти, насочени към подобряване на достъпа до заетост за младежи от ромски произход, които са незаети с работа, учене или обучение (NEET[65]).

Препоръката на Съвета относно подобряване на предоставянето на цифрови умения в образованието и обучението също е от значение за приобщаването на ромите, тъй като се насърчава равнопоставеният достъп за групите в неравностойно положение и маргинализираните групи, включително ромите, и държавите членки се призовават да преодолеят пропуските в достъпността, териториалните и социално-икономическите пропуски, които допринасят за цифровото изключване. В Препоръката на Съвета относно човешкия капитал в Европейския съюз ромите се признават изрично сред групите, изправени пред пречки, свързани с качественото образование и обучение, като се подчертава необходимостта от целенасочени мерки за преодоляване на техния недостиг на умения и разликите в заетостта. В плана за действие срещу кибертормоза „По-безопасна онлайн среда, по-силни заедно“ изрично се признава, че ромите и други расови и етнически малцинства са особено засегнати от онлайн тормоз и незаконна реч на омразата, свързани със системно изключване.

[64] Тези принципи са представени частично в раздел II.II. от настоящия доклад.
[65] На разположение на следния адрес: https://www.socialinnovationplus.eu/call/strengthening-the-european-child-guarantee-national-governance-systems-and-supporting-access-to-the-labour-market-for-roma-neets-2/.

Оптимално използване на средствата от ЕС

През настоящия програмен период (2021—2027 г.) по линия на ЕСФ+ са предоставени приблизително 1,8 милиарда евро в 15 държави членки за финансиране на целенасочени интервенции за ромите в областта на образованието, заетостта и социалното приобщаване. ЕФРР допълва това чрез целенасочени и общи инвестиции в областта на жилищното настаняване, социалната инфраструктура, образованието и здравеопазването, които пряко или косвено са от полза за ромите. Специално тематично отключващо условие за приобщаването на ромите свързва фондовете и политиките. Плановете за възстановяване и устойчивост включват действия в няколко области на социалната политика. Те съчетават инвестиции и реформи с внимание към групите в неравностойно положение, включително ромите, чрез подкрепа за развитието на цифрови и финансови умения или за премахването на сегрегацията в училищата. Инструментът за техническа подкрепа също помага на държавите членки да разработват стратегии и политики, с които по-добре се преодоляват предизвикателствата, пред които са изправени маргинализираните ромски общности. Например с инструмента се подкрепя приобщаващото образование, включително дейностите за премахване на сегрегацията в училищата.

По линия на програмата „Еразъм+“ са подкрепени повече от 480 проекта за насърчаване на приобщаването на ромските общности; те възлизат на близо 29 милиона евро и включват около 1500 организации в целия ЕС. Проектите бяха насочени главно към образованието на младежи, ученици и възрастни, като обхващаха медиатори от ромски произход, подобряването на достъпа на ромски организации на местно равнище до програмата „Еразъм+“, изучаването на Холокоста над ромите и съхраняването на ромския език. Чрез Европейския корпус за солидарност са подкрепени над 100 проекта за насърчаване на приобщаването на ромите, включващи 104 организации и над 1,4 милиона евро, главно в областта на образованието, културата, спорта, здравеопазването, действията в областта на околната среда, ангажираността на общността и младежкото доброволчество. По линия на програма EU4Health (2021—2027 г.) се изпълняват няколко инициативи, насочени към неравенствата в здравеопазването, засягащи ромските общности, с акцент върху профилактиката и достъпа до здравеопазване. Например ShowUp4Health се занимава с незаразните болести чрез справяне със социалните и екологичните фактори и укрепване на здравната грамотност сред ромите. Европейски инициативи като SASTIPE, MENTBOX и JA MENTOR насърчават достъпа на ромите до качествени услуги за психично здраве. Освен това в рамките на проекта SOLACE се изпробват пилотни подходи за скрининг на рак на белите дробове, включващ ромски общности в Хърватия, Гърция и Унгария, в сътрудничество с медиатори от общността. Interreg предоставя възможности за сътрудничество, както се вижда нагледно от проекта CHESS START, в който участваха над 100 деца от ромски произход от Румъния и Унгария.

Чрез програмата „Граждани, равенство, права и ценности“ (ГРПЦ) Комисията продължи да подкрепя НЗКВР при създаването или укрепването на национални платформи за приобщаване на ромите, които гарантират участието на ромите в процесите на вземане на решения. Комисията финансира също така транснационален проект — ROVA — с който се укрепва капацитетът на ромските НПО. Поканите за представяне на предложения EQUAL и REM по програмата ГРПЦ подкрепят дейности за борба с расизма и дискриминацията, включително антиромските нагласи, както и дейности за възпоменание и образование относно Холокоста над ромите и робството на ромите. Освен това в рамките на програмата три организации на европейско равнище,

ръководени от роми и работещи в областта на изграждането на капацитет, културата, застъпничеството и правата на ромите, действат като институционални партньори на Комисията и получават оперативни безвъзмездни средства.

Насоки за ефективно използване на фондовете на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите
С цел да се ускори напредъкът към постигането на целите на равнището на ЕС в съответствие с „общия“, но „диференциран“ подход, Комисията призовава държавите членки, по-специално тези със значително ромско население:

- **да засилят връзката между структурите на управление и фондовете на ЕС**, като гарантират, че приоритетите за равенство и приобщаване на ромите са отразени във всички етапи на разработването, изпълнението и оценката на програмата, за да се подпомогне постигането на целите на стратегическата рамка на ЕС за ромите до 2030 г.;
- **да съчетаят целенасочени мерки, насочени към специфичните нужди на ромските общности, с приобщаващи основни политики и услуги**, като се обърне специално внимание на образованието, заетостта, здравеопазването, жилищното настаняване и социалното приобщаване, като се гарантират координирани и интегрирани действия във всички области на политиката и дългосрочни инвестиции за справяне с многобройните и взаимосвързани измерения на изключването;
- **да гарантират, че с финансираните от ЕС инвестиции в образованието и жилищното настаняване се насърчават принципите на десегрегация и несегрегация, като се отдава приоритет на десегрегацията** с цел премахване или значително намаляване на съществуващата сегрегация чрез интегриране на ромите в общообразователни училища и основни квартали, като същевременно се гарантира, че когато не е възможна незабавна десегрегация, инвестициите не водят до създаването на нови сегрегирани среди или до укрепването на съществуващите такива (несегрегация) и не проправят пътя за бъдеща десегрегация.

Укрепване на управлението и координацията на политиките

В рамките на европейския семестър продължи да се следи положението на ромите и реформите и инвестициите на държавите членки при разработването и изпълнението да се насочват към преодоляване на трайните предизвикателства. В контекста на цикъла на европейския семестър за 2026 г. в съображенията на препоръката на Съвета се посочва необходимостта от справяне с предизвикателствата, пред които са изправени ромските общности в България, Чехия, Гърция, Унгария, Румъния, Словакия и Испания. Последователните насоки за политиките по заетостта, приети от Съвета, последователно идентифицират маргинализираните ромски общности сред групите, изискващи целенасочено активиране на пазара на труда, като интегрират равенството на ромите в рамката на ЕС за координация на политиките по заетостта.

В перспектива предстоящите национални и регионални планове за партньорство[66] в рамките на многогодишната финансова рамка (МФР) за периода 2028—2034 г. предлагат

[66] Съгласно предложението на Комисията за МФР за периода 2028—2034 г. плановете за национално и регионално партньорство ще обединят няколко потока от финансиране от ЕС, включително Европейския социален фонд и Европейския фонд за регионално развитие.

важна възможност за държавите членки да се справят с тези предизвикателства по по-всеобхватен и целенасочен начин. Тъй като приобщаването на ромите остава политически и социален приоритет на ЕС, Комисията интегрира равенството и приобщаването на ромите в няколко законодателни предложения по линия на МФР за периода 2028—2034 г. — включително AgoraEU, програмата „Правосъдие“ и Еразъм+.

Насърчаване на участието на ромите и на заинтересованите страни

Комисията продължи да подкрепя участието на ромите чрез структуриран диалог, изграждане на капацитет и институционално сътрудничество. Всяка година Европейската платформа за приобщаване на ромите обединява органите и гражданското общество, за да се определят приоритетите и да се оцени напредъкът към постигане на целите за 2030 г. Сътрудничеството със заинтересованите страни включваше също редовни срещи с НЗКВР и други съответни национални органи, гражданското общество и Европейската мрежа на органите по въпросите на равенството (Equinet)[67].

Комисията продължи сътрудничеството си с държавите членки, поемащи ротационното председателство на Съвета на ЕС, и с Европейския парламент, с цел да се гарантира, че равенството, приобщаването и участието на ромите остават сред водещите теми в политическия дневен ред. Освен това Комисията подкрепи активно и Седмицата на ромите, отбеляза Международния ден на ромите и Деня в памет на ромите, жертви на Холокоста, като публикува специални изявления, и участва във възпоменателната церемония в Аушвиц на 2 август.

Насърчаване на многообразието и борбата с антиромските нагласи

Борбата с антиромските нагласи изисква устойчиви действия във всички области на политиката. Комисията следва двоен подход: пряко справяне с проблема чрез целенасочени действия и публична комуникация, като същевременно борбата с антиромските нагласи се интегрира в секторните политики.

През годините Комисията продължи структурираното си сътрудничество със Съвета на Европа чрез редица съвместни програми, а именно: i) програмата Roma Memory (Памет за ромите), чието начало беше поставено през юни 2024 г., с която се насърчават осведомеността и възпоменанието за ромите, жертви на Холокоста; ii) ROMACT, с която се укрепи капацитетът на местните и регионалните органи за работа по осигуряване на приобщаването на ромите; и iii) EQUIROM, която се бори с антиромските нагласи чрез позитивни послания за ромите в медиите. Освен това с кампанията в социалните мрежи Roma on Par, стартирана на Международния ден на ромите, се цели борба с антиромските нагласи и оспорване на отрицателните стереотипи по отношение на ромите.

Комисията подкрепя също така работата на ЮНЕСКО по отношение на образованието за борба с расизма в ЕС, както беше обявено в Стратегията за борба с расизма. През март 2026 г. ЮНЕСКО стартира двугодишен проект, финансиран от Комисията, който е насочен конкретно към форми на расизъм, като например антиромските нагласи. Проектът има за цел да се предоставят на преподавателите ресурси за обучение на учениците относно съвременния расизъм и неговото историческо наследство, като по

[67] На разположение на следния адрес: https://equineteurope.org/.

този начин се насърчава по-приобщаваща учебна среда за учениците от ромски произход[68].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След приемането на стратегическата рамка на ЕС за ромите държавите членки укрепиха институционалните основи за прилагането на своите национални стратегии за ромите. През периода 2023—2025 г. се наблюдава продължаващо развитие на ключови управленски структури в държавите членки. НЗКВР засилиха своята координираща роля, диалогът с ромското и проромското гражданско общество стана по-структуриран, а в няколко държави беше отчетено и известно увеличаване на представителството на ромите в публичната администрация и при длъжности с избирателен мандат. Видим напредък беше постигнат и в няколко области на политиката: политическото признаване на антиромските нагласи се е увеличило, участието на децата от ромски произход в предучилищното образование се е подобрило, равнищата на заетост сред ромите са се повишили, а държавите членки са разширили мерките в областта на жилищното настаняване, здравеопазването и социалната закрила. През целия период финансирането от ЕС подкрепяше приобщаващи национални реформи и инициативи.

Проучването по въпросите на ромите за 2024 г. показва подобрения в 10 от 16-те показателя, използвани за наблюдение на стратегическата рамка на ЕС за ромите. Например повечето от свързаните със заетостта цели на стратегическата рамка на ЕС за ромите изглежда са постижими до 2030 г. Въпреки това все още са необходими значителни усилия за постигане на всички цели, включително чрез по-последователно определяне на националните цели. Краткосрочното финансиране, неравномерните рамки за мониторинг и ограниченото координиране между различните равнища на управление продължават да нарушават ефективността и устойчивостта на политиките за равенство и приобщаване на ромите.

Предстоящите години ще бъдат решителни. Борбата с антиромските нагласи и по-нататъшният напредък при равенството, приобщаването и участието на ромите ще изискват траен политически ангажимент, ефективни системни реформи, по-стабилен институционален капацитет, интегрирани междусекторни подходи към политиката и предвидими дългосрочни инвестиции. Ефективното прилагане и силното обществено лидерство също ще бъдат от съществено значение. С предстоящата МФР ще се предостави важна възможност за по-нататъшно засилване на тези усилия.

Равенството, приобщаването и участието на ромите не само произтичат от основните права, но са също така стратегически приоритети за Европа. В контекста на демографския спад, недостига на работна ръка и нарастващата конкуренция в световен мащаб приобщаването на ромите — една от най-младите групи от населението в Европа — може да допринесе също така за икономическата устойчивост. С наближаването на 2030 г. стратегическата рамка на ЕС за ромите трябва да постигне напредък по тези приоритети, като същевременно допринася за сближаването и конкурентоспособността на Европа в дългосрочен план, което е отражение на ангажимента на ЕС да не се пренебрегва никой.

[68] На разположение на следния адрес: https://www.unesco.org/en/articles/unesco-launches-new-programme-address-racism-and-through-education-europe.